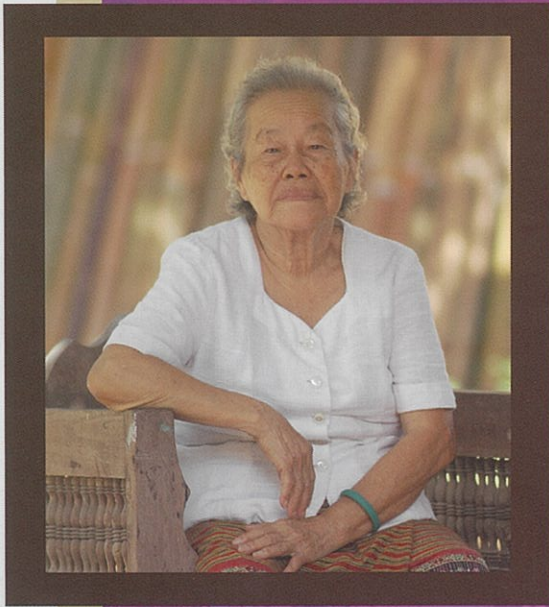

ครูขันแก้ว กั้นธิดา

ตำนานเครื่องเขินไทย

ชื่อ-สกุล

นางชนแก้ว กันธิมา

วัน เดือน ปี เกิด

๕ ธันวาคม ๒๔๗๐

สถานที่เกิด

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา

ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่

๒๔ ถนนต้นขาม ๒ บ้านศรีปันคร้ว

ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์

๐๕๓-๒๔๗๕๙๖

ที่ทำงาน

๒๔ ถนนต้นขาม ๒ บ้านศรีปันคร้ว ตำบลท่าศาลา
อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

บิดา-มารดา

ชื่อบิดา

นายจันทิพ พรหมทา

ชื่อมารดา

นางหล้า พรหมทา

ครอบครัว

ชื่อสามี

นายอินทร์ศร กันธิมา

ครูชนแก้ว กันธิมา

ตำนานเครื่องเขินไทย

เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- ๒๕๓๑ โรงงานและอุตสาหกรรมดีเด่น ช่างฝีมือหัตถกรรมดีเด่น โดยกระทรวงอุตสาหกรรม
- ๒๕๓๗ มาตรฐานทองคำแห่งประเทศไทย
- ๒๕๔๒ ศิลปินดีเด่น ด้านจักสาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ประวัติชีวิตและการศึกษา

ครูชันแก้ว กันธิมา เกิดเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๗๐ ณ บ้านศรีปิ่นคร้ว ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นธิดานายจันทิพและนางหล้า พรหมทา มีพี่น้องทั้งหมด ๗ คน ครูชันแก้วเป็นคนที่ ๕ สมรสกับนายอินทร์ศร กันธิมา มีบุตรธิดา ๗ คน เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดดอนจั่น

ครอบครัวครูชันแก้วทำเครื่องเงิน อันเป็นงานประณีตศิลป์สูงค่าของชาวไทเขิน สืบทอดกันมาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย ครูชันแก้วจึงได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น

“เมื่ออายุอายุ ๑๐ กว่าปี ประมาณ ๑๔-๑๕ ปี ยังเป็นละอ่อนอยู่แต่ก็ทำเป็นแล้ว เห็นพ่อแม่ทำทุกวัน ๆ กลับจากโรงเรียนก็เข้าไปช่วย ช่วยจักตอกบ้าง ขดขึ้นรูปบ้าง”

ด้วยวัย ๘๐ ปี เศษ ครูชันแก้วได้ผ่านงานเครื่องเงินมากมายนับไม่ถ้วน นับตั้งแต่การสร้างสรรค งานเครื่องเงินแบบดั้งเดิม ซึ่งนิยมทำเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน จำพวกพาน ชันหมาก กระโถน แจกัน จนกระทั่งแปรเปลี่ยนรูปแบบไปตามความต้องการของตลาด มีการผลิตเครื่องเงินรูปลักษณะใหม่ อาทิ โถง โคมไฟ ฯลฯ

ประวัติการทำงาน

แม้ที่ผ่านมามีหลายบ้านเลิกการทำเครื่องเงินหันไปประกอบอาชีพอื่น แต่ครูชันแก้วยังคงสืบทอดภูมิปัญญาแขนงนี้ไว้ โดยใช้บ้านที่อาศัยมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายเป็นศูนย์กลาง ถ่ายทอดงานศิลป์แขนงนี้ให้ทุกคนในหมู่บ้านที่สนใจ จนปัจจุบันชาวศรีปิ่นคร้วกลับมาทำเครื่องเงินเป็นอาชีพกันมากขึ้น และทุกๆวัน ลูกๆครูชันแก้วทั้ง ๗ คน จะมารวมตัวกันทำงานเครื่องเงินที่นี่ ก่อนจะแยกย้ายกันกลับบ้านในตอนเย็น

“ลูก ๆ ช่วยกันทำทั้งหมด ทำทุกคน เขาแต่งงานมีครอบครัวแยกไปอยู่คนละบ้าน แต่ตอนกลางวันมารวมกันทำเครื่องเงินที่นี่ ค่ำมาห้าหกโมงเย็นก็เลิกกลับบ้านใครบ้านมัน”

ทุกเช้าครูชันแก้ว จะนั่งสานงานศิลป์ ด้วยความละเอียดละไมอย่างใจเย็น สองมือค่อย ๆ ขดไม้ไผ่ที่ถูกจักเป็นเส้นแล้วอย่างชำนาญขดแล้วขดเล่า จนได้รูปภาชนะที่ต้องการตามแบบฉบับ เส้นหยาบของเครื่องเงินอยู่ที่การทำมือทุกขั้นตอน ผู้ทำต้องมีใจรักในงานศิลปะ ใจเย็นเพราะแต่ละชิ้นงานใช้เวลาในการทำที่แตกต่างกันไปตามความยากง่าย เครื่องเงินสำหรับครูชันแก้ว จึงมิได้เป็นเพียงงานสานไม้ไผ่เท่านั้นหากแต่เปรียบเสมือนการสานชีวิต สานสายใยชาวไทเขินให้คงอยู่สืบไป

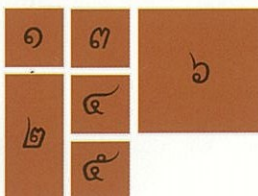
୦୧୩

୦୧୯

แนวทางการสร้างสรรค์งาน

ด้วยความเชื่อมั่น และต้องการสืบสานให้งานเครื่องเงินยังคงอยู่ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ครูชั้นแก้วได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำให้สะดวกรวดเร็ว และประยุกต์วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ให้มีความทันสมัย ใช้งานได้ง่ายมากขึ้น อาทิเช่น กรรไกร มีด เหล็กหักเหลี่ยมสำหรับขึ้นรูป ดินสอพอง กาวลาเท็กซ์ ซีลี้อย กระดาษทราย สำหรับการถนอมหยาบ และถนอมละเอียด ใช้สีน้ำมันสีแดงและสีดำ แทนการใช้รักที่มีราคาแพงและหายากมากขึ้น การทำลวดลายและวาดลาย ด้วยฟู่กัน โดยใช้สีทองกับสีแดงเป็นหลัก แทนการใช้เหล็กแหลมชุดผิวภาชนะให้เป็นร่อง แล้วถมสีให้เกิดเป็นลวดลาย แบบโบราณ ถึงจะปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์และวิธีการทำให้เหมาะสมกับยุคสมัย หากแต่ครูชั้นแก้วยังรักษารูปแบบ เครื่องเงินดั้งเดิมไว้ ไม่ว่าจะเป็น ชั้นน้ำพานรอง โตก ซึ่งสินค้าที่ได้รับความนิยมจากวัดวาอารามต่างๆ ในเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง และเป็นสินค้าที่มียอดสั่งทำมากที่สุดก็คือ พานเครื่องประกอบสังฆทานนั่นเอง ผลงานทุกชิ้น ล้วนขึ้นรูปด้วยมือ ด้วยวิธีการขุดตอกไม้ไผ่เสี้ยนเป็นรูปทรง ซึ่งครูชั้นแก้วได้เล่าให้ฟังถึงกระบวนการทำเครื่องเงิน ตามแบบฉบับของครูชั้นแก้วว่า

“เริ่มจากตัดไม้ไผ่เสี้ยนแก่จัดเป็นท่อน ผ่าเป็นซีก จากนั้นจักให้เป็นเส้น นำมาขัดเป็นรูปที่ต้องการ เมื่อขึ้นรูปได้แล้ว ทาด้วยกาวผสมน้ำตามด้วยยากันมอดเพื่อเพิ่มอายุการใช้งานของไม้ไผ่ให้นานขึ้น เมื่อแห้งดีแล้ว จึงทาทับด้วยซีลี้อย ผสมกาว จากนั้นไปตากแดดให้แห้ง แล้วจึงนำมาขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบ แล้วทาทับด้วยดินสอพองที่ผสมกาว ไว้แล้ว ขัดด้วยกระดาษทรายอีกครั้ง จากนั้นจึงมาถึงขั้นตอนการลงสีรองพื้น ซึ่งในขั้นตอนนี้ในสมัยโบราณเขาใช้น้ำ ยางรัก เมื่อแห้งสนิทจึงขัดด้วยกระดาษทรายซ้ำอีก แล้วจึงทาสีน้ำมันสีแดงอันนี้ก็เหมือนกันสมัยแต่ก่อนเขาใช้ชาด หรือหางขั้นตอนสุดท้ายเป็นการเขียนลาย”

๑. ตัดไม้ไผ่เสี้ยนแก่จัด เป็นท่อน
๒. - ๓. ผ่าเป็นซีก
๔. - ๕. จักให้เป็นเส้น
๖. นำมาขัดเป็นรูปที่ต้องการ

๑	๖
๒	๗
๓	๘
๔	๙
๕	๑๐

๑. ทาด้วยกาวผสมน้ำตามด้วยยากันมอด
๒. ตากแดดให้แห้ง
๓. เมื่อแห้งดีแล้ว จึงทาทับด้วยซีเมนต์ผสมกาว
๔. ตากแดดให้แห้ง
๕. ขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบ
๖. ทาทับด้วยดินสอพองที่ผสมกาวไว้แล้ว
๗. ขัดด้วยกระดาษทรายอีกครั้ง
๘. - ๙. ทาสีน้ำมันสีแดง
๑๐. เขียนลาย

ผลงานโดดเด่น

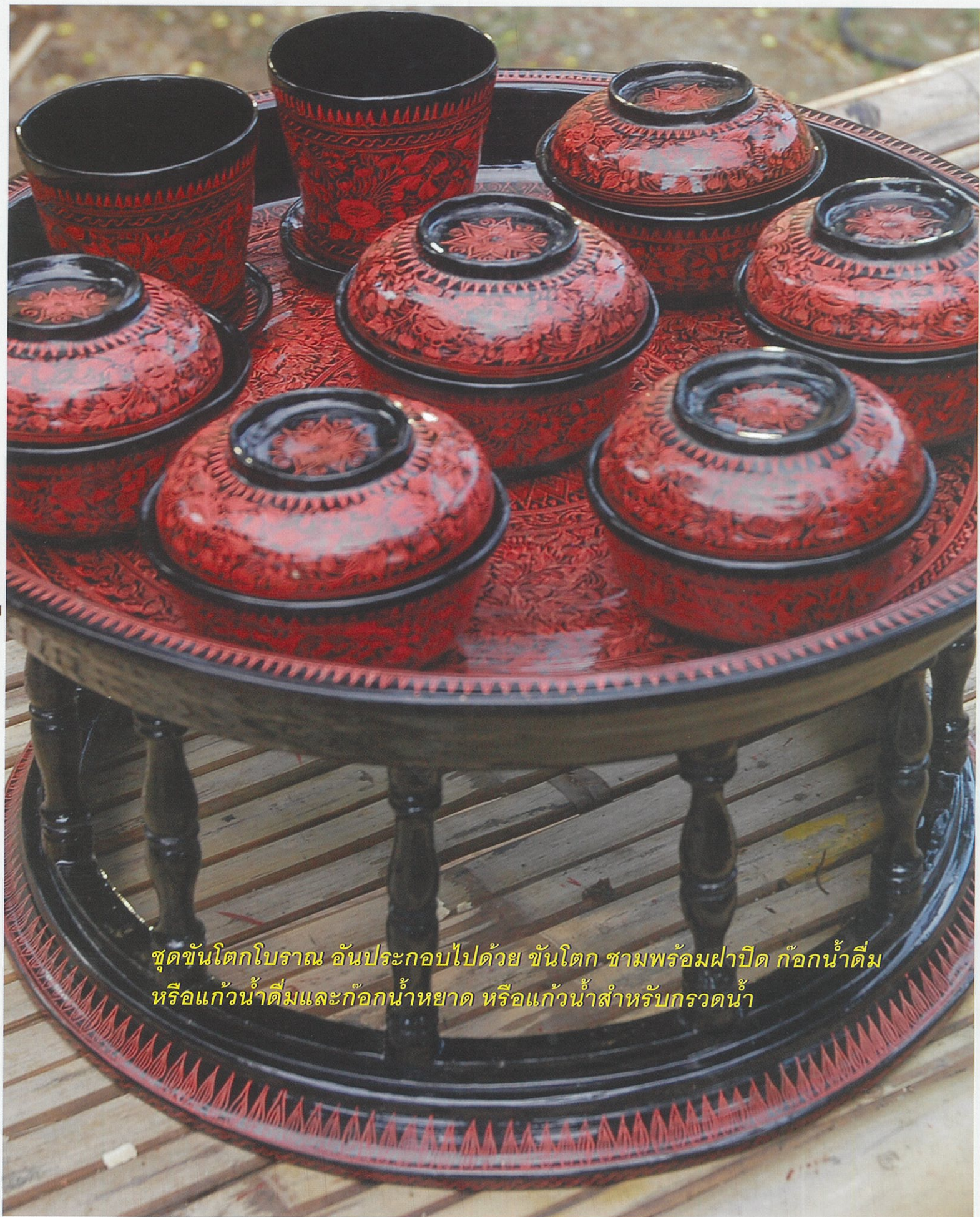
ชุดชั้นโตกโบราณ อันประกอบไปด้วย ชั้นโตก ชามพร้อมฝาปิด ก๊อกน้ำดื่ม หรือแก้วน้ำดื่ม และก๊อกน้ำหยาด หรือแก้วน้ำสำหรับกรวดน้ำ คือผลงานการทำตามแบบโบราณทุกขั้นตอนของครูชั้นแก้ว เป็นผลงานที่ครูชั้นแก้วรักที่สุด ไม่ยอมขายให้แก่ผู้ใด และเป็นผลงานโดดเด่นที่สะท้อนการใช้ทักษะฝีมือที่ประณีต ละเอียด ประกอบกับภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษ เป็นผลงานที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ที่สนใจหรือลูกศิษย์ที่สนใจวิธีการทำเครื่องเงินแบบโบราณ ที่นับวันจะหาดูได้ยากขึ้นทุกที อีกทั้งยังเป็นทีระลึกให้ครูชั้นแก้วได้จดจำความรุ่งเรืองของเครื่องเงินในอดีตได้เป็นอย่างดี การจัดทำชุดสำหรับโบราณชุดนี้ของครูชั้นแก้ว จึงเปรียบเสมือนการหยั่งรากลึกของวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้บนแผ่นดินของบรรพบุรุษนั่นเอง

“ยายจักตอกเอง ขดเอง ต้องทำเอง ทุกขั้นตอน จึงจะได้งานที่ถูกต้อง ทั้งชุด มีชั้นโตก ถ้วย (ชามฝา) ใช้สำหรับใส่อาหาร ก๊อกน้ำกิน (แก้วน้ำดื่ม) ก๊อกน้ำหยาด (แก้วน้ำสำหรับกรวดน้ำ) ใช้รักจริงๆ ทา ทำลวดลายด้วยการขูดลายแบบโบราณ ใช้เหล็กขูดบนพื้นผิวสีดำ ต้องการดอกแบบไหนก็คิดไว้ในใจ แล้วก็ขูด มันก็จะออกมาเป็นดอก ต้องอาศัยความชำนาญ ถ้าไม่ชำนาญ ลายจะออกมาไม่สวย จากนั้นก็ใช้หางผสมน้ำทาให้ลงไปร่องลาย ยายทำตอนอายุ ๗๘ ตอนแรกคิดจะทำได้ใส่กับข้าวถวายพระเวลามีงานประเพณีอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ ญาติที่เสียไปแล้ว”

๑	
๒	๔
๓	๕

๑. ถ้วยหรือชามฝา ขูดลายแบบโบราณ
๒. แก้ว
๓. พาน ชั้นน้ำพานรอง
๔. พาน
๕. ชั้นหมาก

๐๑๓

๐๑๔

ชุดชั้นโตกโบราณ อันประกอบไปด้วย ชั้นโตก ซามพร้อมฝาปิด ก้อกน้ำดื่ม
หรือแก้วน้ำดื่มและก้อกน้ำหยาด หรือแก้วน้ำสำหรับกรวดน้ำ

ถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง

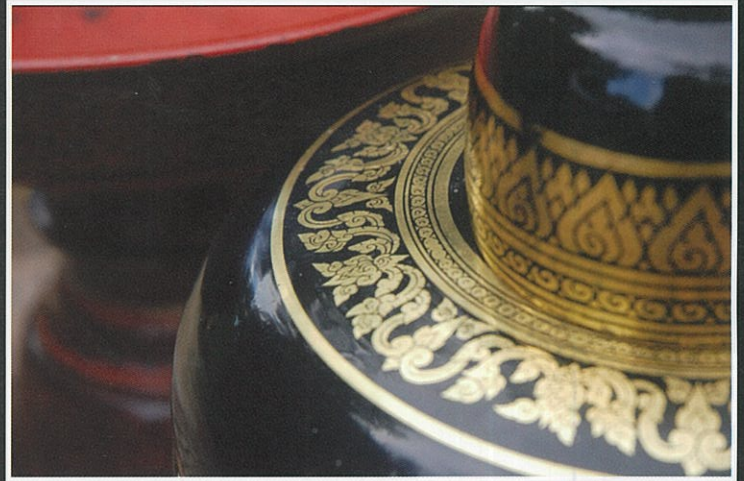
ทุกขั้นตอนการผลิตเครื่องเขิน ล้วนมีเสน่ห์ มีความงดงามเป็นประณีตศิลป์ทรงคุณค่า ที่ไม่ควรให้เลือนหายไปกับกาลเวลา จากภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ทำให้ครูชั้นแก้ว มีเจตนารมณ์ในการสานต่อให้คนรุ่นหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูก ๆ หลาน ๆ นอกจากนี้ครูชั้นแก้วยังยินดีที่ได้ต้อนรับนักเรียน นักศึกษา จากหลายหน่วยงาน ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้งานเครื่องเขินเป็นประจำทุกปี คุณยายพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ จากภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ เพียงเพื่อต้องการให้เครื่องเขินยังคงอยู่ และกระตุ้นเตือนให้ผู้สืบต่อมรดกพื้นบ้านนี้ ไม่ลืมเลือนเอกลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นและชุมชน

๑

๒

๑. - ๒. ครูชั้นแก้วถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง

“ถ้ายายยังมีแรงทำก็จะทำเรื่อยไป เพื่อให้เครื่องเขินยังคงอยู่ เป็นมรดก เป็นวัฒนธรรม เป็นศิลปะ ของท้องถิ่น”

ครูขันแก้ว กันธิดา